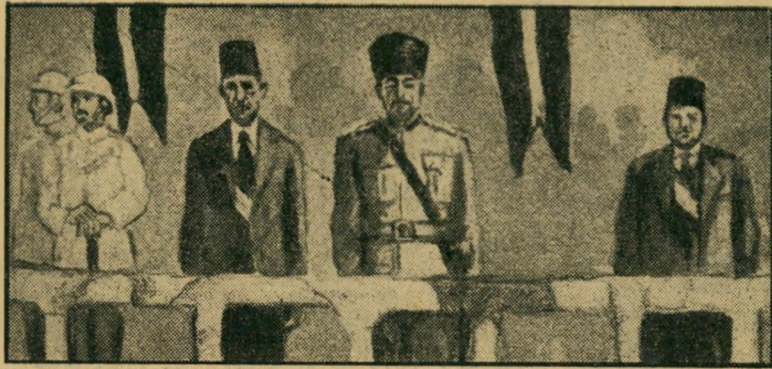

מסודות מלחמת תש"ח: כאשר המלך עבדאללה צעק על ראש ממשלת מצריים הסורים הבטיחו דביזיה

בשקט וזעם, עד אשר היה המלך עבדאללה נאלץ לשאול אותו אם הוא הרגיש ברע. אני מרגיש טוב מאד, תודה, השיב נוקראשי, והוסיף כי הוא בא לשיבה כדי לשמוע, לא כדי לדבר. עבדאללה איבד את קוריווהו והשיב כי הבאשא בוואי ישמע די והותר. אולם לפני שיעזוב את הישיבה, כדי לאפשר לראשי הממשלות לפתוח ב"דיונים המעשיים, ביקש עבדאללה לומר כי, לדעתו, פעלה הממשלה המצרית בצורה אשר לאפשר היה לצפות לה מצד ממשלה ידידותית, כאשר החרימה משלוח של פגזי תותחים שנשלח מהמחסנים הבריטיים בסואץ לגיון הערבי — וזאת דחקה בזמן ש"הלגיון היה זקוק לפגזים אלה באופן גואש, לניהול המלחמה ביהודים.

אלק קירקבריד עזב את אנגליה מוזדנתו בגיל תשע, כאשר עברה משפחתו למצרים. הוא עזב את המוזזב כעבור 50 שנה, כאשר התפטר מתפקידו כשגריר בריטניה בלוב, ב-1955. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, היה אחד מקומץ קצינים אנגליים שדיברו ערבית, וכעבור שנים אחדות היה אחד ממעצבי המדיניות הבריטית בעבר הירדן. במשך שלושים שנה היה ידידו של האמיר עבדאללה, ורק כאשר נרצח מלך ירדן ב-1951, ביקש קירקבריד העברה ללוב. ספרו "רחש בקוצים" שיצא לאור עתה בנגדון, מתאר את שנותיו של קירקבריד בין הערבים ומקדיש פרק מיוחד למלחמת 1948 בארץ-ישראל, כפי שנראתה מאחורי הקלעים של ארמון המלוכה וממשלתה הצעירה של עמאן.

שתי תמונות תעמולה ערביות, המתארות את התקופה המוזכרת בספרו של קירקבריד. בעליונה: סטס הכרות עצמאות ירדן. בשניה: שני לוחמים ערביים בפעולה.

המלך עזב את הישיבה בזעם וראש מ"שלת הירדן הציע כי הסעיף הראשון יהיה דיון באפשרויות מתן עזרה לכוחות הערביים בירושלים. הוא שאל את הממשלת המצרית אם כוחותיה, שחגו במרחק כמה קילומטרים מירושלים, לא יוכלו לפתוח בהתקפה נגד הישראלים, שתסיח את דעתם מהלגיון. "עד כמה שאני יודע", ציין ראש ממשלת ירדן, "אין הכוחות המצרית מנהיגים פעולה בשלב זה והם חוקים הרבה יותר, מבחינת מספרם, מהלגיון". היועץ הצבאי המצרי נדהם מן ההצעה ומיהר להכריז: "יא אלה, איראפטר. אנחנו איננו יכולים לפעול, זה ידחוף את הירדן דים לפתוח בהתקפה נגדנו".

ראש ממשלת עיראק שאל, בקול רחוק מהיקות, אם "להתקיף ולהיות צפוי ל" התקפה איננו חלק טבעי ובלתי-ימנע של פעולות כל צבא העוסק במלחמה". היועץ המצרי לא הסתיר את רוגזו ומיל-מל משהו על בעיות טכניות, אשר אורח לא יבין אותן. כאשר ניסו עוד כמה מראשי המשלחות ללחוץ על המצרים, השיב נוקראשי באשא בנאום ארוך על מסירותו ל"מטרה הערבית המשותפת אשר, למרות הכל, חייבת להיות כפופה למסירותו לעמו האהוב ולארצו. בקיצור: הצבא המצרי לא יעשה דבר שייסב אליו את התענינות הכוחות הישראלים.

ואז קם גאמיל מרדמ, ראש ממשלת סוריה, למסור הכרזה דרמטית: "רבותי, ברצוני להודיע הודעה חשובה. אני, הסורים, איננו יכולים לעמוד מן הצד ולראות כיצד נופלת העיר הקודשה למוסלמים ולנוצרים ליד הציונים. על כן, למרות הקשיים המעשיים והקרבנות הכרוכים בכך, אנו מוכנים לשגר מיד דיבויזה שלמה של חיל-רגלים ללחום על חומות ירושלים".

מחיאות-כפיים וקריאות היד פוצו מסביב לשולחן, למרות שכל אחד ידע היטב כי חסיבת הרגלים היחידה של הצבא הסורי הייתה עסקיה לגמרי בקרבות הגליל. בפני ההתלהבות הכללית, לא יכול היה גם נציג הלגיון הערבי להביע כל פיקפוקים: הוא הסתפק רק בשאלה מתי ניתן לצפות לה"פעולת החיילים הסוריים הראשונה בירושלים. ראש הממשלה הסורי זהה מרוב חיובים לבכיים: "ה עניין של כמה ימים, יקרי, עניין של כמה ימים, אינשאללה".

בעיית ירושלים הנורדה מעל הפורק והשתיחה עברה לנושאים נעימים יותר, כגון ההסכמי רות האחרונה שתשליך את היהודים לים וכיצד יחולק הרכוש היהודי בין הממשלות ששלחו צבא, קרובי החללים והנפוצים. משיהו העלה את שאלת עתידה המדיני של ארץ-ישראל, לאחר כיבושה הסופי מהיהודים. אולם ממחר שכל שאר המדינות התנגדו לסיפוחה ממלכת הירדן, נקברה התשאלה מיד תחת מטר של הכרזות מתחסדות לרוח המול, משהו הודיע בנקודה זו כי הגיעה שעת ארוחת-הצהרים והישיבה הופסקה, כדי שהשתתפים יוכלו למלא את כרסם בארוז ובשר כבש.

הדיבויזה הסורית לא הופיעה מעולם, ה"מצרים ישבו במקומם עד שהותקפו על-ידי הישראלים והמלך עבדאללה המשיך להיות מסקר עליון שאיש לא שם לב אליו. אשר לעתונות הערבית, היא כתבה בהתמוגגות על הפגישה ההיסטורית. בה גשבעו מנהיגי המדינות הערביות האחיות להמשיך במאבק נגד התוקפנים וקיבלו החלטות חשובות, שתוצאותיהן ייראו לעיני העולם כולו בזמן הקרוב ביותר.

כאשר הודיעה ממשלת הוד מלכותו כי בכנתה להתר על המנדט בארץ-ישראל, סירבו המדינאים הערבים להאמין להודעה זו. עבר זמן עד ששוכנעו בכך, ואז באה החלטתם להשתמש בכוח כדי ליצור מדינה ערבית בארץ-ישראל. הלגיה הערבית העבירה החלטה, לפיה התחייבו כל הארצות החברות בה לשגר חיילים לארץ-ישראל, מיד עם צאת הבריטים. מתוך חשש כי עלול להיחצר יתרון ליהודים, מאחר שצבאם יהיה כבר במקום ולא יצטרך ללוש מעבר לגבולות, החליטה ה"לגיה לארגן ולחמש את התושבים הערבים עצמם ולהקים צבא בלתי-סדיר, שיפעל ב"ארץ-ישראל עד התחלת הפלישה הסדירה. כך נולד "צבא השיחור".

צבא השיחור היה מורכב לרוב מחיילים ששירתו בעבר במסורות ובצבאות ערבים סדירים, ואשר השתתפו בכל המרידות ה"ערביות נגד מעצמות המערב. נוסף לאלה, כלל הצבא החדש גרעין קטן של מתנדבים ירוקים, שהרי כל נסיון קרבי. ואילו חלק ניכר מכין קציניו הגבוהים היו אנשי הצבא הסורי הסדיר, שקיבלו תופשה בלתי-מוגבלת ליצור זה.

ברך הטבע עטו כמה טיפוסים אמלים ביותר על הרפתקה כזאת. אחד מהם גרם לסנסציה בהופיעו בעמאן, לובש מדים דומים מאד למדי סגן-אלוף של המט"כ ה"תורכי. ואמנם, כאשר נשאל על-ידי עתונאים, הודה האיש כי הינו קצין תורכי, וביקש שלא לגלות את זהותו האמיתית. הוא רק שכה את נוכחותו של הציר התורכי בעמאן. אשר מטבע הדברים שיתעניין בקצין כה גבוה של צבא ארצו.

הציר החל בחקירה פרטית וחיש מהר נתגלה כי קצין המטה התורכי לא היה אלא פולני, שנקלע לאיסטנבול בשנות מלחמת העולם השניה, שם למד תורכית. הוא טען כי היה קצין בצבא הסולגני, אך מסקנתו של הציר התורכי הייתה כי הדבר הבלתי-מוזיף היחיד בהופעתו של אותו ברנש הייתה שנאתו הלהטת ליהודים.

תבואותיים

רצבא חווייל, צוייד ואומן במידה כל-שהי בקרקטיני הצבא הסורי, בקירבת דמשק. גשקו הקל היה מתוצרת מעורבת ולא במצב הטוב ביותר. אשר לתותחיו, היו אלה כמה כלים צרפתיים בני 105 מי"מ ו75 מי"מ, שהוצאו ממחסני הגרוטאות של חיל התותחנים הסורי. מדי החיילים של צבא זה היו חולצה ומכנסיים חאקי, קפיה אדומה מגומרת וקפאל שחור. שום סמל לא ציין את דרגתם או את יחידתם. מסקד צבא השיחור היה סורי ממוצא כורדי או תורכי, בשם פאזוי אל-קאוקבי, שהצליח ליצור לעצמו — ללא כל הצדקה — שם כמנהיג מוכשר, עוד מימי מרד ערבי ארץ-ישראל בשנים 1937-1939. פעולתו הראשונה בוצעה נגד טירת צבי, ישוב יהודי מנותק, שקשרה מיל מרום לעיר בית-שאן. פאזוי היה כה בטוח בעצמו, שההסתערות בוצעה ללא כל ריכוך מוקדם של תותחים או מרגמות, ותחילה-רגלים שלו הסתער על פני שטח פתוח, מול מגינים מבוצרים היטב, שירו דרך אשנים של עמ"ד דות מוגנות.

התוצאה הבלתי-ימנעת הייתה תבוסת-דמים למתקפים, אשר לא הגיעו אפילו לגדר-החיל של המשק ואיבדו 12 אנשים הרגים ו36 פצועים, מבלי שיגרמו כל נזק למגינים. הפצועים האומללים שילמו עתה בעד רש לנוחו של מנהיגם, שלא הכין להם עזרה רפואית מראש. הפצועים קיבלו עזרה ר"א שונה בשדה, הועמסו על משאיות מוחרמות והועברו לבית-החולים הממשלתי בנאבלוס, מרחק של למעלה משלושים מיל בדרכים קשות. השלטונות הבריטיים הותקפו מיד על-ידי העתונות הערבית, שהאשימה אותם בחוסר כל הכנות לקבלת מספר כה רב של פצועים.

הרפתקתו הבאה של פאזוי הייתה שאפ"תנית יותר ונערכה לאחר תיכנון מה. הוא ערך את כל כוחותיו מסביב למשמר-העמק, ישוב יהודי גדול יותר, קצתו הדרומי של עמק יזרעאל. בזעם הראשונה הוכנסו לפ"עולה התותחים הערביים, וההתקפה נפתחה

בהפגזה שפגעה אמנם בבתי הישוב אך לא במגיניו, אשר הסתתרו בתוך מקלטי בטון. התקדם חיל הרגלים הערבי לנקודות ההסתערות.

אולם פאזוי השאיר את עורפו בלתי-מוגן ואגשיו מצאו את עצמם תחת אש אוטומטית כבדה, שניתכה עליהם ממגלות ההרים, בעורפם. הסתבר כי יחידות יהודיות זיידות איגפו את ההרים, מבלי שאיש מהמתקפים ירגיש בהם, עד שפתחו באש. במתנה הערבי השתררה מבוכה ונראה היה כי פאזוי יאלץ לנטוש את תותחיו. אך היהודים לא ניצלו את יתרונם והערבים הצליחו להיחלץ.

ראשי הממשלות מתכנסים

בתו 1948 הגיעה המערכה היהודית ערבית סביב ירושלים, לנקודת-משבר בשביל הערבים. המצב בירושלים היה כי-כיס-ההתנגדות הישראלית, ברובע היהודי של העיר העתיקה, חוסל, וכל העיר העתיקה נשארה בידו הערבים. היוזמה עברה לאחר מכן לידי הישראלים, שערכו כמה נסיונות עיקשים ויקרים לכבוש את העיר העתיקה ושני הצדדים איבדו אנשים בקצב גדול מכדי שיוכל להימשך זמן רב, מבלי שירוי שש את הכוחות המוגבלים שעמדו לרשות שניהם.

מבחינה זאת, היה מצבו של הלגיון ה"ערבי קשה ממצב אויביו וספק אם המגינים הערביים היו מצליחים להחזיק מעמד, לולא